

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол №1 від 28 серпня 2020 р.

Завідувач кафедри проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчального курсу
«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»
Спеціальність 081 «Право»
Галузь знань 08 Право

2020-2021 навчальний рік

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології.

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 року.

Розробник програми : кандидат юридичних наук, доцент С.О. Віхров
Мова навчання – українська.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)
Статус навчальної дисципліни: обов'язкова	Загальна кількість годин: 180 Шифр та назва спеціальності: 081 «Право» Галузь знань 08 Право
Рік підготовки: 4 Семестри: 8	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 38 Практичні: 34
Кількість кредитів ECTS: 6	Самостійна робота: 108 Вид контролю: іспит

Вивчення дисципліни «Екологічне право» формує у студентів теоретичні знання і практичні навички про поняття, предмет та методи екологічного права, його джерела, основні інститути та підгалузі, правове регулювання використання, відтворення та охорони природних ресурсів, юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Адже саме при вивченні дисципліни «Екологічне право» у студентів набуваються вміння тлумачити і застосовувати нормативні акти стосовно використання та охорони природних ресурсів.

Програма навчальної дисципліни складається з 6-ти змістових модулів:

1. Загальні положення екологічного права.
2. Правові основи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління).
3. Правовий режим використання та охорони земель, надр.
4. Правовий режим використання та охорони вод, атмосферного повітря.
5. Правовий режим використання і охорони лісів, рослинного та тваринного світу.
6. Правовий режим особливо охоронюваних природних територій та об'єктів.

Навчальна дисципліна «Екологічне право» призначена для студентів ЗВО, які навчаються за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 «Право» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Вона є обов'язковою навчальною дисципліною. Передумовами для вивчення цієї дисципліни є знання, навички й уміння, отримані студентами в межах дисциплін циклу загальної та професійної підготовки.

Метою викладання навчальної дисципліни «Екологічне право України» є:

– збільшення обсягу теоретичних знань у студентів та формування у них практичних вмінь та навичок щодо самостійного розв'язання проблем, які виникають у процесі реалізації норм екологічного законодавства, щодо врегулювання суспільних еколого-правових відносин у галузі користування природними ресурсами, охорони навколишнього природного середовища, створення умов щодо екологічної безпеки громадян;

– виробити навички високопрофесійних фахівців, які здатні приймати участь в удосконаленні системи екологічного законодавства та його окремих галузей, інститутів і під інститутів, сприяти при прийнятті виважених екологічно значимих рішень, формувати ефективне застосування положень екологічного законодавства у природоохоронній, правоохоронній та правозахисній практиці.

Завданням дисципліни «Екологічне право України» є всебічне засвоєння та оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, засвоєння квінтесенції, змісту еколого-правових відносин, навчитися розуміти зміст норм екологічного законодавства, правильно їх тлумачити та застосовувати при вирішенні конкретних справ, розвиток у студентів еколого-правового світогляду та мислення. Студенти також мають опанувати навички самостійної роботи із нормативно-правовими актами та еколого-правовою літературою.

2. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Студенти повинні сформувані необхідні загальні та професійні компетентності відповідно до вимог освітньої програми:

Шифр згідно ОПШ	Компетентності
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово
ЗК6	Навички використання комунікаційних технологій.
ЗК9	Здатність працювати в команді.
ЗК12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
ЗК 15	Прагнення до збереження навколишнього середовища
СК 4	Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.
СК 6	Знання і розуміння основ права Європейського Союзу.
СК8	Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.
СК 11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК 12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.
СК 13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.
СК 16	Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.
	Програмні результати навчання:
ПРН 8.	Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
ПРН 18.	Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.
ПРН 19.	Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів інорм фундаментальних галузей права.
ПРН 20.	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.
ПРН 21.	Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

Бакалавр повинен знати:

- чинне екологічне законодавство України;
- проблеми науки екологічного права;
- провідні принципи і завдання екологічного права;
- законодавчі засади раціонального природокористування;
- організаційно-правові заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;
- види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

Бакалавр повинен вміти:

- вірно тлумачити та застосовувати еколого-правові норми;
- виконувати юридичний аналіз обставин для кваліфікації екологічних відносин;
- застосовувати знання для вирішення практичних завдань;
- вірно використовувати роз'яснення судових та інших органів у процесі застосування норм екологічного права;
- обґрунтовувати власну точку зору та прийняття рішення за конкретним завданням.

3. Короткий зміст дисципліни.**Змістовий модуль 1. Загальні положення екологічного права.****Тема 1. Поняття, предмет, система екологічного права України.**

Предмет екологічного права. Принципи екологічного права. Поняття екологічного права. Метод екологічного права. Система екологічного права. Співвідношення екологічного права з іншими галузями права в правовій системі України.

Тема 2. Джерела екологічного права. Поняття та види джерел екологічного права. Зміст екологічного законодавства. Конституційні основи екологічного права. Законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права. Конституція України в системі джерел екологічного права, їх види. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Земельний, Водний, Лісовий кодекси і Кодекс України про надра як джерела права. Місце підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні екологічних правовідносин та їх класифікація. Чинність міжнародно-правових норм у системі джерел екологічного права.

Тема 3. Екологічні права і обов'язки громадян. Поняття екологічних прав громадян. Види екологічних прав громадян. Гарантії екологічних прав громадян та їх форми захисту. Обов'язки громадян у галузі екології.

Тема 4. Право власності на природні ресурси. Право природокористування. Поняття права власності на природні ресурси. Форми права власності на природні ресурси. Підстави для виникнення відносин права власності на природні ресурси. Об'єкти і суб'єкти права власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси. Припинення права власності на природні ресурси. Право природокористування. Принципи та види права природокористування. Суб'єкти та об'єкти права природокористування. Права і обов'язки природокористувачів. Права і обов'язки суб'єктів орендних правовідносин природокористування. Підстави виникнення та припинення права природокористування.

Тема 5. Правове забезпечення екологічної безпеки. Поняття екологічної безпеки та її правові основи. Правове регулювання ядерної та радіаційної безпеки. Правова охорона довкілля від забруднення відходами. Особливості правового регулювання біологічної, генетичної та харчової безпеки.

Змістовий модуль 2. Правові основи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління)

Тема 6. Поняття, система і компетенція органів управління природокористуванням і охороною довкілля. Поняття та зміст управління в галузі екології. Принципи державного управління в галузі екології. Методи державного екологічного управління.

Тема 7. Функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля. Просторово-територіальний устрій природних ресурсів. Моніторинг довкілля. Кадастри природних ресурсів. Екологічна експертиза. Екологічний контроль. Екологічний стандарт та нормативи.

Тема 8. Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства. Поняття відповідальності за порушення екологічного законодавства. Підстава відповідальності в галузі екології. Кримінальна відповідальність за екологічні злочини. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення. Дисциплінарна відповідальність в галузі екології. Цивільно-правова відповідальність за порушення екологічного законодавства.

Змістовий модуль 3. Правовий режим використання та охорони земель, надр.

Тема 9. Правовий режим використання, відтворення і охорони надр. Надра як об'єкт правової охорони та використання. Правове регулювання охорони та використання надр. Право власності на надра. Суб'єкти та об'єкти права власності на надра. Зміст права власності на надра. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.

Тема 10. Правовий режим раціонального використання і охорони земель. Завдання земельного законодавства. Правове регулювання охорони та використання земельних ресурсів. Склад земельного фонду. Поняття права власності на землю та її форми. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства.

Змістовий модуль 4. Правовий режим використання та охорони вод, атмосферного повітря.

Тема 11. Правовий режим охорони і використання атмосферного повітря. Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони та використання. Правове регулювання охорони та використання атмосферного повітря. Управління та контроль у галузі охорони атмосферного повітря. Юридична відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря.

Тема 12. Правовий режим використання, відтворення і охорони вод. Води як об'єкт правової охорони та використання. Склад водного фонду. Право власності на води. Правове регулювання охорони та використання вод. Державне управління у галузі використання та охорони вод і відтворення водних ресурсів. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Змістовий модуль 5. Правовий режим використання і охорони лісів, рослинного та тваринного світу.

Тема 13. Правовий режим використання, відтворення і охорона тваринного світу. Тваринний світ як об'єкт правової охорони та використання. Право власності на тваринний світ. Форми права власності на тваринний світ. Правове регулювання охорони та використання тваринного світу. Управління та контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Тема 14. Правовий режим використання, відтворення і охорони лісів. Ліси як об'єкт правової охорони та використання. Правове регулювання охорони та використання лісів. Право власності на ліс. Поняття права лісокористування та його види. Лісовий фонд України. Групи лісів. Контроль за використанням, відновленням, захистом та охороною лісів. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства

Тема 15. Правовий режим використання, відтворення і охорона рослинного світу. Рослинний світ як об'єкт правової охорони та використання. Форми права користування рослинним світом. Правове регулювання охорони рослинного світу. Управління та контроль у галузі охорони, використання і відтворення рослинного світу. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ.

Змістовий модуль 6. Правовий режим особливо охоронюваних природних територій та об'єктів.

Тема 16. Правове регулювання охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Природно-заповідний фонд як об'єкт правової охорони та використання. Правове регулювання використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Тема 17. Правове регулювання використання та охорони курортів, лікувально-оздоровчих зон, рекреаційних зон та територій. Курортні і лікувально-оздоровчі зони як об'єкти правової охорони. Правове забезпечення раціонального використання курортних і лікувально-оздоровчих зон. Правові основи ведення кадастрів у галузі охорони та використання курортних і лікувально-оздоровчих зон. Рекреаційні зони як об'єкти правової охорони. Правове забезпечення раціонального використання рекреаційних зон.

Тема 18. Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні європейського права навколишнього середовища. Функції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

4. Організація навчання.

Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Загальні положення екологічного права.					
1	Поняття, предмет, метод, принципи і система екологічного права України	10	2	2	6
2	Джерела екологічного права	10	2	2	6
3	Екологічні права та обов'язки громадян	8	2	2	6
4	Право власності на природні ресурси. Право природокористування.	10	2	2	6
5	Правове забезпечення екологічної безпеки	10	2	-	6
Всього за змістовий модуль 1		48	10	8	30
Змістовий модуль 2. Правові основи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління)					
6	Поняття, система і компетенція органів управління природокористуванням і	10	2	2	6

	охороною довкілля				
7	Функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля	10	2	2	6
8	Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	10	2	2	6
Всього за змістовий модуль 2		30	6	6	18
Змістовий модуль 3. Правовий режим використання та охорони земель, надр					
9	Правовий режим використання та охорона надр	10	2	2	6
10	Правовий режим використання та охорони земель	10	2	2	6
Всього за змістовий модуль 3		20	4	4	12
Змістовий модуль 4. Правовий режим використання та охорони вод, атмосферного повітря					
11	Правове регулювання охорони атмосферного повітря	10	2	2	6
12	Правовий режим використання та охорона вод	10	2	2	6
Всього за змістовий модуль 4		20	4	4	12
Змістовий модуль 5. Правовий режим використання і охорони лісів, рослинного та тваринного світу					
13	Правовий режим використання та охорони тваринного світу	10	2	2	6
14	Правовий режим використання і охорона лісів	10	2	2	6
15	Правовий режим використання та охорони рослинного світу	10	2	2	6
Всього за змістовий модуль 5		30	6	6	18
Змістовий модуль 6. Правовий режим особливо охоронюваних природних територій та об'єктів					
16	Правове регулювання охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду	10	2	2	6
17	Правове регулювання використання та охорони курортів, лікувально-оздоровчих зон, рекреаційних зон та територій	10	2	2	6
18	Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні європейського права навколишнього середовища	10	2	2	6

Всього за змістовий модуль 6	30	6	6	18
Разом за курс	180	38	34	108

5. Тематика практичних занять.

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Поняття, предмет, метод, принципи і система екологічного права України (2 год)

План:

1. Поняття, предмет і методи екологічного права.
2. Об'єкти екологічного права.
3. Принципи, функції та норми екологічного права.
4. Система екологічного права.

Тема 2. Джерела екологічного права (2 год)

План:

1. Поняття та види джерел екологічного права.
2. Зміст екологічного законодавства.
3. Конституційні основи екологічного права.
4. Законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
5. Конституція України в системі джерел екологічного права, їх види.
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
7. Земельний, Водний, Лісовий кодекси і Кодекс України про надра як джерела права.

Тема 3. Екологічні права та обов'язки громадян (2 год)

План:

1. Поняття екологічних прав громадян.
2. Види екологічних прав громадян.
3. Обов'язки громадян у галузі екології.
4. Гарантії екологічних прав громадян та їх форми захисту.

Тема 4. Право власності на природні ресурси. Право природокористування (2 год)

План:

1. Поняття та зміст права власності на природні ресурси.
2. Форми права власності на природні ресурси.
3. Підстави для виникнення та припинення відносин права власності на природні ресурси.
4. Об'єкти і суб'єкти права власності на природні ресурси.
5. Поняття «право природокористування».
6. Принципи та види права природокористування.
7. Суб'єкти та об'єкти права природокористування.
8. Права і обов'язки природокористувачів.
9. Права і обов'язки суб'єктів орендних правовідносин природокористування.
10. Підстави виникнення та припинення права природокористування.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Поняття, система і компетенція органів управління природокористуванням і охороною довкілля (2 год)

План:

1. Поняття та зміст управління в галузі екології.
2. Принципи державного управління в галузі екології.
3. Методи державного екологічного управління.

Тема 6. Функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля (2 год)

План:

1. Просторово-територіальний устрій природних ресурсів.
2. Моніторинг довкілля.
3. Кадастри природних ресурсів.
4. Екологічна експертиза.
5. Екологічний контроль.
6. Екологічний стандарт та нормативи.

Тема 7. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення (2 год)

План:

1. Поняття відповідальності за порушення екологічного законодавства.
2. Підстави відповідальності в галузі екології.
3. Поняття екологічного правопорушення.
4. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
5. Поняття екологічних прав громадян. Види екологічних прав громадян.
6. Обов'язки громадян у галузі екології.
7. Гарантії екологічних прав громадян та їх форми захисту.

Змістовий модуль 3.**Тема 8.** Правовий режим використання та охорона надр (2 год)

План:

1. Надра як об'єкт правової охорони та використання.
2. Правове регулювання охорони та використання надр.
3. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.

Тема 9. Правовий режим використання та охорони земель (2 год)

План:

1. Завдання земельного законодавства.
2. Правове регулювання охорони та використання земельних ресурсів.
3. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства.

Змістовий модуль 4.**Тема 10.** Правове регулювання охорони атмосферного повітря (2 год)

План:

1. Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони та використання.
2. Правове регулювання охорони та використання атмосферного повітря.
3. Юридична відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря.

Тема 11. Правовий режим використання та охорона вод (2 год)

План:

1. Води як об'єкт правової охорони та використання.
2. Правове регулювання охорони та використання вод.
3. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Змістовий модуль 5.**Тема 12.** Правовий режим використання та охорони тваринного світу (2 год)

План:

1. Тваринний світ як об'єкт правової охорони та використання.
2. Правове регулювання охорони та використання тваринного світу.
3. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Тема 13. Правовий режим використання і охорона лісів (2 год)

План:

1. Ліси як об'єкт правової охорони та використання.
2. Правове регулювання охорони та використання лісів.
3. Поняття права лісокористування та його види.
4. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.

Тема 14. Правовий режим використання та охорони рослинного світу (2 год)

План:

1. Рослинний світ як об'єкт правової охорони та використання.
2. Форми права користування рослинним світом.
3. Правове регулювання охорони рослинного світу.
4. Управління та контроль у галузі охорони, використання і відтворення рослинного світу.
5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ.

Змістовий модуль 6.**Тема 15.** Правове регулювання охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду (2 год)

План:

1. Природно-заповідний фонд як об'єкт правової охорони та використання.
2. Правове регулювання використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду.
4. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Тема 16. Правове регулювання використання та охорони курортів, лікувально-оздоровчих зон, рекреаційних зон та територій (2 год)

План:

1. Курортні і лікувально-оздоровчі зони як об'єкти правової охорони.
2. Правове забезпечення раціонального використання курортних і лікувально-оздоровчих зон.
3. Правові основи ведення кадастрів у галузі охорони та використання курортних і лікувально-оздоровчих зон.
4. Рекреаційні зони як об'єкти правової охорони.
5. Правове забезпечення раціонального використання рекреаційних зон.

Тема 17. Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні європейського права навколишнього середовища (2 год)

План:

1. Функції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.
2. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

6. Завдання для самостійної роботи.

Студенти виконують реферативні завдання або міні-дослідження з обраної проблематики за погодженням із викладачем.

Теми рефератів (самостійна робота)

Модуль I

1. Місце екологічного права в правовій системі України.
2. Міжнародні договори як джерела екологічного права України.
3. Поресурсні й функціональні акти в системі екологічного законодавства.
4. Співвідношення екологічного права та екологічного законодавства.
5. Механізм реалізації екологічних прав громадян.
6. Правове регулювання екологічних обов'язків: шляхи вдосконалення.
7. Юридична відповідальність у сфері радіоекологічної безпеки.

Модуль II

1. Розмежування компетенції органів виконавчої влади на місцях і органів місцевого самоврядування в сфері природокористування та охорони довкілля.
2. Юридична відповідальність у сфері поводження з небезпечними відходами.
3. Юридична відповідальність у сфері поводження з генетично-модифікованими організмами.
4. Розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
5. Поняття і структура екологічної шкоди.
6. Основні методи обчислення розміру шкоди, заподіяної порушеннями екологічного законодавства.
7. Проблеми застосування юридичної відповідальності за порушення водного, гірничого, лісового, флористичного, фауністичного права.

Модуль III

1. Юридична відповідальність за самовільне заволодіння земельною ділянкою.
2. Особливості правового режиму земельних ділянок лісгосподарського призначення.
3. Колізії між водним і земельним законодавством і шляхи їх вирішення.

Модуль IV

1. Правовий режим водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення переважно як середовище існування водоплавних птахів.
2. Проблеми реалізації права приватної і комунальної власності на води.
3. Правове регулювання водопостачання для питних і побутових потреб населення та якості питної води.
4. Правовий режим використання водних об'єктів для потреб рибного і мисливського господарства.
5. Підстави і порядок обмеження загального водокористування.
6. Правові засади охорони озонового шару: національне і міжнародно-правове регулювання.
7. Правова охорона атмосферного повітря від забруднення пересувними джерелами.
8. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря.

Модуль V

1. Юридична відповідальність за порушення екологічних вимог законодавства з питань племінної справи, бджільництва, виробництва рибної продукції, охорони прав на сорти рослин, насінництва, захисту рослин.
2. Державний облік ведення кадастру тваринного світу. Законодавство про тваринний світ.
3. Правовий режим використання мисливських угідь в Україні.
4. Правове регулювання здійснення любительського рибальства.

5. Правове регулювання розведення диких тварин у неволі та створення зоологічних колекцій.
6. Зміст правової охорони лісів.
7. Правові форми відтворення лісів.
8. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням лісового законодавства.
9. Правовий режим приватної власності на ліси в Україні.

Модуль VI

1. Шляхи вдосконалення економічного забезпечення функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
2. Правове забезпечення науково-дослідних робіт на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду.
3. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.
4. Червона книга України.

7. Політика дисципліни та оцінювання

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

а) робота на лекції (до 5 балів);

б) відповідь на практичному занятті (до 3 балів)

в) самостійна робота (до 32 балів)

- ведення конспекту практичного заняття (до 2 балів)

- міні-дослідження (або реферат) - до 20 балів

Робота на лекції оцінюється за наступними критеріями: відвідування лекційних занять; повнота, охайність і грамотність ведення конспекту лекцій. Наявність усіх компонентів роботи на лекції та присутність студента на лекційних заняттях може бути оцінена до 5 балів; неохайне оформлення конспекту лекцій, неповне відображення лекційного матеріалу у конспекті, часткова відсутність студента на лекційних заняттях – від 1 до 3 балів.

Відповідь на практичному занятті оцінюється за наступними критеріями:

3 бали – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні практичних завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання. Практичне завдання виконане повністю відповідно до встановлених вимог.

2 бали – студент вільно володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні практичних завдань, аргументація на достатньому рівні. Практичне завдання виконане частково та має несуттєві помилки.

1 бал – студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні практичних завдань на низькому рівні. Практичне завдання виконане поверхово без урахування встановлених вимог.

Самостійна робота з курсу «Аграрне право» включає ведення конспекту практичного заняття, виконання письмових завдань та написання реферату.

Самостійна робота оцінюється до 20 балів (залежно від модуля).

Ведення конспекту практичного заняття оцінюється за наступними критеріями:

- повнота, охайність і грамотність ведення конспекту;
- наявність теоретичного матеріалу (рукописний варіант) практичного заняття;
- виконання тестів і практичних завдань відповідно до теми практичного заняття.

Наявність всіх компонентів конспекту практичного заняття може бути оцінено до 2 балів.

Студент за власним бажанням може обрати один з двох варіантів: а) **письмові відповіді** (або міні-дослідження) на питання самостійної роботи; б) **написання реферату** з модулю. Завдання самостійної роботи та теми рефератів по кожному модулю визначаються викладачем.

Реферат оцінюється за наступними критеріями: відповідна форма, грамотність, охайність, науковість, достатня кількість використаної літератури (до 10 джерел). Допускається використання матеріалів інтернет-ресурсів (не більше 3-ох позицій) з обов'язковим включенням їх точної адреси до списку літератури.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад конституції, трудового права, освітнього менеджменту, економіки, права тощо;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати індивідуальне завдання
- самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не підготував самостійну роботу, до екзамену не допускається.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після

завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

8. Розподіл балів за рейтинговою системою

№	Назва теми	Всього балів	Індивідуальні завдання	Практичні заняття	Реферат, есе	Контрольна робота, тестове завдання
1	Поняття, предмет, метод, принципи і система екологічного права України	3	-	3	-	-
2	Джерела екологічного права	4	1	3	-	-
3	Екологічні права та обов'язки громадян	4	1	3	-	-
4	Право власності на природні ресурси. Право природокористування	8	-	3	5	-
5	Правове забезпечення екологічної безпеки	1	1	-	-	-
6	Поняття, система і компетенція органів управління природокористуванням і охороною довкілля	3	-	3	-	-
7	Функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля	3	-	3	-	-
8	Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	3	-	3	-	-
9	Правовий режим використання та охорона надр	3	-	3	-	-
10	Правовий режим використання та охорони земель	4	1	3	-	-
11	Правове регулювання охорони атмосферного повітря	3	-	3	-	-
12	Правовий режим використання та охорона вод	8	-	3	5	-
13	Правовий режим використання	4	1	3	-	-

	та охорони тваринного світу					
14	Правовий режим використання і охорона лісів	3	-	3	-	-
15	Правовий режим використання та охорони рослинного світу	3	-	3	-	-
16	Правове регулювання охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду	4	1	3	-	-
17	Правове регулювання використання та охорони курортів та лікувально-оздоровчих зон, рекреаційних зон та територій	11	-	3	-	8
18	Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні європейського права навколишнього середовища	3	-	3	-	-
	Всього	75	6	51	10	8
	Іспит	25				
	Разом за курс	100				

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Усне опитування на практичному занятті	17	3	51
Індивідуальні завдання	6	1	6
Реферат, есе	2	5	10
Контрольна робота, тестове завдання	1	8	8
Іспит	25		
Всього:	100		

9.Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	не зараховано з обов'язковим повторним

		дисципліни	вивченням дисципліни

10. Перелік питань до екзамену.

1. Поняття, предмет і методи екологічного права.
2. Загальна характеристика джерел екологічного права.
3. Закон України «Про охорону навколишнього середовища» як джерело екологічного права загального характеру.
4. Принципи, функції, норми екологічного права.
5. Суб'єкти і об'єкти екологічних правовідносин.
6. Система екологічного права як галузі права.
7. Поняття та види екологічних прав громадян.
8. Поняття та види обов'язків громадян у галузі екології.
9. Право природокористування громадян.
10. Принципи та види права природокористування.
11. Права і обов'язки природокористувачів.
12. Право власності на природні ресурси.
13. Поняття і види екологічних правопорушень.
14. Поняття і види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
15. Кримінальна відповідальність за екологічні злочини.
16. Види адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
17. Цивільно-правова відповідальність за матеріальні збитки в екологічній сфері.
18. Правове регулювання охорони та використання земельних ресурсів.
19. Правовий режим земель сільськогосподарського та іншого призначень.
20. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства.
21. Правове регулювання охорони та використання надр.
22. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.
23. Правове регулювання охорони та використання вод.
24. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.
25. Правове регулювання охорони та використання лісів.
26. Поняття права лісокористування та його види.
27. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.
28. Правове регулювання охорони та використання тваринного світу.
29. Правове регулювання рибальства.
30. Правове регулювання мисливства.
31. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.
32. Правове регулювання охорони та використання атмосферного повітря.

33. Юридична відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря.
34. Завдання і принципи екологічної експертизи.
35. Об'єкти і суб'єкти екологічної експертизи.
36. Поняття і форми екологічної експертизи.
37. Державна екологічна експертиза.
38. Громадська екологічна експертиза.
39. Спеціалізовані екологічні експертизи.
40. Статус експерта екологічної експертизи.
41. Права та обов'язки замовників екологічної експертизи.
42. Порядок проведення екологічної експертизи.
43. Відповідальність за порушення законодавства про екологічну експертизу.

11. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма
2. Робоча програма навчальної дисципліни
3. Перелік рекомендованої літератури з курсу
4. Методичні матеріали до практичних занять
5. Питання для самостійного опрацювання
6. Тематика рефератів
7. Завдання для поточного контролю знань (тести)
8. Перелік питань на підсумковий контроль знань (залік).

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна нормативна база:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. Редакція від 16.10.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР. Редакція від 16.10.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII. Редакція від 03.07.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
5. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. Редакція від 16.10.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Редакція від 30.12.2020 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Редакція від 01.01.2021 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. Редакція від 01.01.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
9. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 р. № 2707-

- XII. Редакція від 16.10.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>
10. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-III. Редакція від 07.06.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>
11. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV. Редакція від 19.04.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>
12. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII. Редакція від 03.07.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
13. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-XIV. Редакція від 07.06.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>
14. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13 липня 2000 р. № 1908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text>
15. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII. Редакція від 14.01.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
16. Перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147. Редакція від 15.02.2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>
17. Концепція збереження біологічного різноманіття України: постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 1997 р. № 439. Редакція від 21.10.2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-97-%D0%BF#Text>
18. Порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення: постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459. Редакція від 14.11.2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-92-%D0%BF#Text>
19. Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" від 23.05.2017 р. №. 2059-VIII. Редакція від 01.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
20. Закон України "Про поводження з радіоактивними відходами" від 30.06.1995 № 255/95-ВР. Редакція від 07.06.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80#Text>
21. Закон України "Про відходи" від 05.03.1998 № 187/98-ВР. Редакція від 16.10.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>
22. Закон України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР. Редакція від 01.01.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>
23. Державні санітарні правила ДСП 8.8.1.2.001-98. Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві. Затверджені 3 серпня 1998 р. №1. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001282-98#Text>

Основна література:

1. Аніщенко В.О., Олійник О.І., Zenchenko O.O. Екологічне право: Навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене. Чернігів: Десна Поліграф, 2015. 264 с.
2. Екологічне право. Навчальний посібник / за ред. Устименка Т.П. Київ: Алерта, 2016. 290 с.
3. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / за ред. Курило В.І. Київ :Алерта, 2015. 620 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Сайт Верховної Ради України — www.zakon.rada.gov.ua
2. Сайт Кабінету Міністрів України — www.kmu.gov.ua
3. Сайт Верховного Суду України — www.scourt.gov.ua